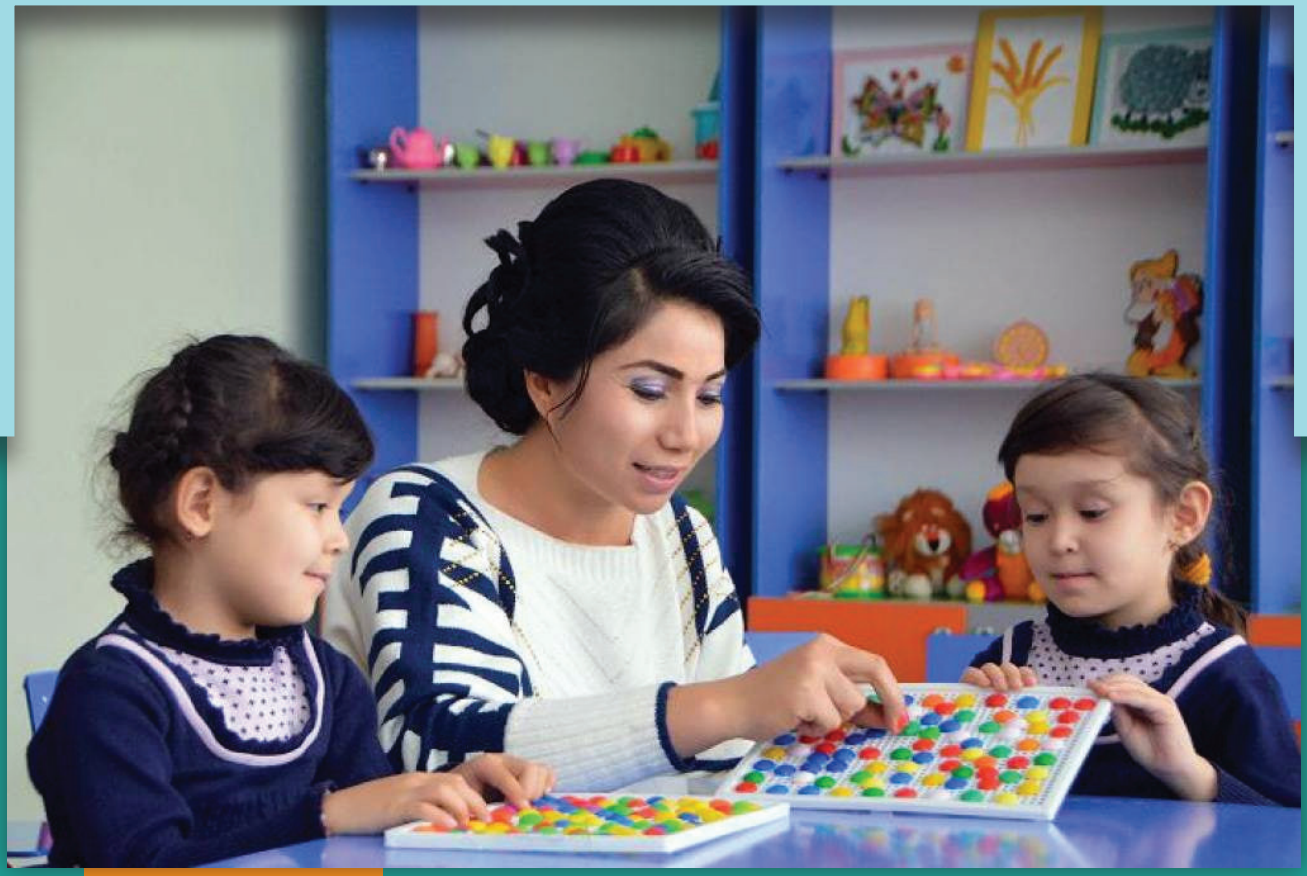
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 196 sahifa,
13-noyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ashurov Ramzidin Ramazonovich – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

EDİTORİAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA SODERJANIE CONTENTS

MUNDARIJA

Teaching English Grammar as a Product in Grades 5–8: A Teacher-Controlled Model for Integrating Artificial Intelligence 10
Veronica Khatamova

Русский язык как средство формирования профессиональной компетентности будущих специалистов 15
Мусаева Амина Караматовна

Сопоставление русской и узбекской литературной критики 23
Шакирова Гулмира Рашидовна

The Impact of Group Discussion on Developing Students' Speaking Skills in EFL Context 31
Tursunboyeva Saodat Ravşanbek qizi

Поэтика дегуманизации в прозе М. А. Булгакова и Назара Эшонкула: сравнительно-типологический анализ 36
Болтаева Дильноза Руслановна

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining metodik tayyorgarligini şakllantirişda multimodal ta'lim resurslarining örni 41
Koziyeva Fazilat Sadullayevna

Sun'iy intellekt va adaptiv ta'lim texnologiyalari integratsiyasi asosida boşlanğiç sinf öquvçilarining individual öqiş kompetensiyalarini rivojlantiriş 48
Öktamova Mehrigiyo A'zamovna

Didactic Possibilities of Activating Primary School Pupils' Cognitive Processes in Literacy Reading Lessons 55
Maxmudova Nigora Hikmatovna

Opportunities of Practice-Oriented Education in Developing the Pedagogical Mastery of Future Primary School Teachers 61
Şukurova Madina Öktam qizi

Своеобразие методов рки: между универсальной методикой и национально-ориентированной практикой 67
Raximova Norbish Sharopovna

Ösmirlik davrida raqamli texnologiyalardan foydalanişning diqqat barqarorligiga ta'siri 74
Abdullayeva Mahfuza Ollabergan qizi

Neyropedagogik yondaşuv asosida bölajak tarbiyaçilarning mantiqiy fikrlaşini rivojlantiriş texnologiyasi 81
Ibrohimova Xadiça Masumjon qizi

Maktabgaça va boşlanğiç matematik ta'lim uzviyligi va izçilligini ta'minlaşning innovatsion modeli 83
Qozaqova Karimaxon Mamajonovna

Использование инновационных средств при обучении длительно болеющих детей 90
Рустамова Нозима Фазлиддиновна, Баходирова Камола Комиловна, Хошимова Гулзода Ойбековна

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning örni 93
Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna

Kiçik maktab yoşidagi öquvçilarni tabiatga qiziqtiriş asosida tadqiqotçilik könikmalarini şakllantirişning didaktik mazmuni 98
Elmuratova Dilrabo Muhammatovna, Jabbarova Şahodat Ibrohim qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda irodaviy sifatlarni şakllantiriş metodikasi 103
Hazratqulova Munira

Maktabgaça yoşdagi bolalarga universal design for learning (UDL) modeli asosida ta'lim beriş imkoniyatlari 106
Maxmudova Nasiba Nurmuxammetovna

Multimodal ta'lim muhitida yuqori sinf öquvçilarining madaniy-intellektual rivojlaniş mezonlari va tarkibiy tuzilmasi 110
Qliçeva Gözal Çorşanbiyevna

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining öquvçilarda ijodiy fikrlaşni şakllantirişdagi progresiv ahamiyati 116
Raimberdiyeva Guliza Uluğbek qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalarda öyin faoliyati orqali taşkilotçilik könikmalarini şakllantiriş 121
Rizayeva Gulnora Botirovna, Ortikova Xurşida Bahritdin qizi

Videoanaliz texnologiyalaridan foydalaniş orqali boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi uzunlikka sakrovçilarning sakraş texnikasini takomillaştiriş..... 127
Rözimatova Şohista

Tibbiyotni öqitiş pedagogikasi va tibbiy psixologiyaning özaro boğliqligi..... 132
Rustamova Surayyoxon Şoxobovna

Bolalarda matematik öyinlar orqali predmetlarning ölçami va ularni ölçaş haqidagi tasavvurlarni şakllantiriş..... 137
Sobirova Nigora Boburovna

Ta'limiy faoliyat orqali örta yoş guruh bolalarida mehnat könikmalarini şakllantirişning pedagogik asoslari... 141
Şokirova E'zoza

Maktabgaça ta'limda öyin texnologiyalarining bolalar ijtimoiy-emotsional rivojlanişidagi ahamiyati..... 146
Turdiyeva Mohira Juraqulovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarda ekologik tarbiyani şakllantirişning pedagogik asoslari 154
Xasanova Shahnoza Quychi qizi

Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarning kommunikativ sifatlarini şakllantiriş 157
Xöjamberdiyeva Maftuna Norqobilovna, Shonazarova Madina Farhod qizi

Maktabgaça yoşdagi bolalar submadaniyatining şakllaniş mexanizmlari va pedagogik omillari..... 161
Xudoyberdiyeva Şoxista Eliboyevna

Jismoniy tarbiya va sport ta'limini raqamlaştirişda sun'iy intellekt vositalarining didaktik imkoniyatlari..... 166
Yuldaşov Zafarjon Şuxratovich

Диалог культур русскоязычной прозы современных писателей узбекистана: новый подход 171
Чернова Татьяна Алексеевна

Культурная семантика как условие языковой компетентности..... 175
Ширбачеева Лейла Сухробовна

Pedagogik improvizatsiya könikmalarini şakllantirişning nazariy-metodik jihatlari 178
Satvaldiyeva Nilufar Zoyirjon qizi

Hujayraning kimyoviy tarkibi: "Oqsillar va DNK" mavzusini konseptual vizual skraybing va syujetli hikoyaçilik integratsiyasi asosida öqitiş 184
Toştemirova Muazzam Akmaljonovna, Musayeva Ma'sumaxon Mahammadjon qizi

Muvaffaqiyatli rahbar ayol obrazini şakllantirişning tadqiq etilişi..... 187
Xudoyqulova Gulşoda Baxronovna

Технология развития диагностической деятельности будущих учителей на основе компетентностного подхода 190
Насырова Зарина Мунировна

BOLALARNING EMOTSIONAL HOLATINI ANIQLAŞDA PSIXOLOGIK DIAGNOSTIKANING ÖRNI

Baxrillayeva Moxiçexra Raxmatillayevna
Oriental universiteti Samarqand kampusi
Uzluksiz ta'lim pedagogikasi kafedrasi v.b. dotsenti
e-mail:moxiçexrabaxrillayeva7@gmail.com
https://orcid.org/0009-0002-5202-690X

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning nazariy va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Bolalik davrida emotsional rivojlanişning özіga xos xususiyatlari, hissiy keçinmalarning şakllanişiga ta'sir etuvçi psixologik va ijtimoiy omillar yoritiladi. Şuningdek, bolalarda xavotirlaniş, qörquv, emotsional beqarorlik, tajovuzkorlik va ijtimoiy moslaşuv bilan boğliq holatlarni aniqlaşda kuzatiş, suhbat, sörovnoma, proyektiv metodikalar va faoliyat mahsullarini tahlil qiliş usullarining imkoniyatlari körib çiqiladi. Psixologik diagnostikani kompleks, yoş xususiyatlariga mos va individual yondaşuv asosida taşkil etiş zarurligi asoslanadi. Maqolada diagnostika natijalaridan psixoprofilaktika, psixologik maslahat va korreksion işlarni rejalaştirişda foydalaniş masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit sözlar: bola psixologiyasi, emotsional holat, psixologik diagnostika, xavotirlaniş, qörquv, emotsional rivojlaniş, psixologik kuzatiş, psixoprofilaktika, psixokorreksiya, ijtimoiy moslaşuv.

Abstract: This article examines the theoretical and practical significance of psychological assessment in identifying children's emotional states. It discusses the characteristics of emotional development during childhood and the psychological and social factors influencing emotional experiences. Particular attention is given to the use of observation, interviews, questionnaires, projective techniques, and analysis of activity products in identifying anxiety, fears, emotional instability, aggression, and difficulties in social adaptation. The article emphasizes the importance of comprehensive psychological assessment that considers children's age-related and individual characteristics. It also explores the use of diagnostic findings in planning psychological prevention, counseling, and corrective interventions.

Key words: child psychology, emotional state, psychological assessment, anxiety, fear, emotional development, psychological observation, psychological prevention, psychological correction, social adaptation.

Аннотация: В статье анализируется теоретическое и практическое значение психологической диагностики в определении эмоционального состояния детей. Рассматриваются особенности эмоционального развития в детском возрасте, а также психологические и социальные факторы, влияющие на формирование эмоциональных переживаний. Особое внимание уделяется возможностям наблюдения, беседы, анкетирования, проективных методик и анализа продуктов деятельности при выявлении тревожности, страхов, эмоциональной неустойчивости, агрессивности и трудностей социальной адаптации. Обосновывается необходимость комплексной психологической диагностики с учетом возрастных и индивидуальных особенностей ребенка. Также рассматривается использование диагностических результатов при планировании психопрофилактической, консультативной и коррекционной работы.

Ключевые слова: психология ребенка, эмоциональное состояние, психологическая диагностика, тревожность, страх, эмоциональное развитие, психологическое наблюдение, психопрофилактика, психокоррекция, социальная адаптация.

KIRIŞ

Bolaning psixologik rivojlanişi murakkab va köp qirrali jarayon bölib, unda biliş jarayonlari bilan bir qatorda emotsional sohaning şakllanişi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Emotsiyalar bolaning atrof-muhitga, boşqa insonlarga, öz faoliyatiga va şaxsiy tajribalariga munosabatini ifodalovçi psixologik jarayonlardan biridir. Bolaning xursandçilik, qörquv, xavotir, hayrat, xafa böliş va boşqa hissiy keçinmalari uning xulq-atvori, muloqoti, öyin faoliyati hamda ta'lim jarayonida namoyon böladi.

Bolalik davrida emotsional soha hali şakllaniş jarayonida böladi. Şu sababli ayrim vaziyatlarda bolaning hissiy reaksiyalari beqaror, tez özgaruvçan yoki vaziyatga nisbatan kuçli namoyon bölişi mumkin. Masalan, maktabgaça yoşdagi bola yangi muhitga moslaşişda tortinçoqlik, ota-onasidan ajralişda xavotirlaniş yoki

tengdoşlari bilan munosabatda kelişmovçiliklarni boşdan keçirişi mumkin. Bunday holatlarning barçasini psixologik muammo yoki buziliş sifatida baholaş tög'ri emas. Ularni bolaning yoşi, individual xususiyatlari va yaşaş şaroitlari bilan bog'liq holda örganiş zarur.

Şu jihatdan bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostika muhim vosita hisoblanadi. Psixologik diagnostika bolaning hissiy keçinmalari, xulq-atvori, individual xususiyatlari va ijtimoiy munosabatlarini tizimli örganiş imkonini beradi. Uning asosiy vazifasi faqat muammolarni aniqlaş emas, balki bolaning ijobiy psixologik imkoniyatlarini, ehtiyojlarini va rivojlaniş resurslarini ham belgilaşdan iborat.

Tadqiqotning maqsadi - bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostikaning nazariy va amaliy imkoniyatlarini tahlil qiliş, samarali diagnostik yondaşuvlarning ahamiyatini asoslaş.

Tadqiqot vazifalari:

- bolalar emotsional rivojlanişining psixologik xususiyatlarini örganiş;
- emotsional holatga ta'sir etuvçi asosiy omillarni tahlil qiliş;
- psixologik diagnostika metodlarining imkoniyatlarini yoritiş;
- diagnostika natijalaridan psixologik profilaktika va korreksiyada foydalaniş yöllarini aniqlaş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Bolalarning emotsional rivojlanişi psixologiya fanida uzoq yillardan buyon örganib kelinayotgan muhim yönalişlardan biridir. L.S. Vigotskiy bolaning psixik rivojlanişini ijtimoiy muhit, kattalar bilan muloqot va madaniy tajribani özlaştiriş jarayoni bilan bog'liq holda izohlagan. Uşbu yondaşuvga köra, bolaning emotsional keçinmalari ham ijtimoiy munosabatlar va faoliyat jarayonida şakllanib boradi.

D.B. Elkoninning yoş davrlari va yetakçi faoliyat haqidagi qaraşlari bolalarning psixologik rivojlanişini yoş xususiyatlari asosida örganişda muhim nazariy asos bölib xizmat qiladi. Ayniqsa, maktabgaça yoşda öyin faoliyati bolaning emotsional tajribasi, ijtimoiy munosabatlari va özini boşqariş könikmalarini rivojlantirişda alohida örin tutadi.

Özbekistonlik olimlar tomonidan ham bolalarning emotsional rivojlanişi va psixologik holatini örganiş böyiça ilmiy tadqiqotlar olib borilgan. Jumladan, M.M. Taydjanovaning "Katta maktabgaça yoşda emotsional buziliş-larning psixologik xususiyatlari" mavzusidagi PhD dissertatsiyasida maktabgaça yoşdagi bolalarning emotsional holatiga ta'sir etuvçi omillar, xavotirlaniş, qörquv va emotsional buzilişlarning namoyon böliş xususiyatlari tahlil qilingan. Tadqiqotda bolaning kayfiyati, xulq-atvori va psixomotor körsatkiçlarini hisobga oliş muhimligi asoslangan [1].

M.M. Agzamovaning "Bolalar emotsional sohasidagi buzilişlarning psixokorreksiyasi" nomli ilmiy maqolasida bolalarda emotsional sohaning rivojlanişi, emotsional buzilişlarning kelib çiqiş omillari va ularni bartaraf etişda psixokorreksion yondaşuvlar yoritilgan [2].

Ş. Bekovaning 2026-yilda çop etilgan tadqiqotida maktabgaça yoşdagi bolalarda muloqot jarayonida emotsiyalarni anglaş, ifodalaş va boşqariş könikmalarining şakllanişiga oilaviy muhit, ota-onalar va tarbiyaçilarning qöllab-quvvatlaşi, tengdoşlar bilan munosabat hamda öyin faoliyatining ta'siri körib çiqilgan [3].

Xorijiy tadqiqotlarda ham bolalarning emotsional va ijtimoiy rivojlanişini baholaş vositalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. A. Burgess va hammualliflarning 2025-yilda e'lon qilingan ilmiy şarhida tug'ilgandan 5 yoş 11 oylikkaça bölgan bolalarda rivojlanişdagi qiyinçiliklarni erta aniqlaşga xizmat qiluvçi 246 ta baholaş vositasi tahlil qilingan. Mualliflar ijtimoiy-emotsional rivojlanişni baholaşda bolaning yoşi, metodikaning işonçliligi va amaliy qöllaş imkoniyatlarini hisobga oliş zarurligini ta'kidlaydilar [4].

Mazkur ilmiy işlar tahlili bolalarning emotsional holatini örganişda yagona metodga tayaniş yetarli emasligini, turli diagnostik manbalar va bolaning tabiiy faoliyatidagi kuzatuvlarni birgalikda qöllaş zarurligini körsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur maqola nazariy-tahliliy yönalişda tayyorlangan bölib, unda ilmiy adabiyotlarni örganiş, qiyosiy tahlil, umumlaştiriş, tizimli yondaşuv va psixologik diagnostika metodlarini nazariy jihatdan tasniflaş usullaridan foydalanildi.

Psixologik diagnostika bolaning emotsional holatini turli manbalar asosida örganişni talab qiladi. Bunda bolaning özini tutişi, muloqot jarayonidagi reaksiyalari, öyin faoliyati, ota-ona va pedagoglarning kuzatuvlari hamda yoşiga mos psixologik metodikalar muhim ma'lumot manbalari hisoblanadi.

Diagnostika jarayonida bolaning şaxsiy ma'lumotlari maxfiyligini saqlaş, uning qadr-qimmatini hurmat qiliş, yoşiga mos topşiriqlardan foydalaniş va olingan natijalarni ehtiyotkorlik bilan talqin qiliş asosiy metodologik tamoyillar sifatida qaraladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bolalar emotsional rivojlanişining psixologik xususiyatlari

Emotsional rivojlaniş bolaning öz hissiyotlarini anglaş, ularni ifodalaş, boşqariş va boşqa insonlarning keçinmalarini tuşuniş qobiliyatlari şakllanişini qamrab oladi. Bu jarayon tug'ilgan davrdan boşlab rivojlanadi va bolaning yoşi, tarbiya muhiti, oilaviy munosabatlar hamda ijtimoiy tajribasi bilan uzviy bog'liqdir.

Maktabgaça yoşda emotsional reaksiyalar köpinça bevosita vaziyatga bog'liq böladi. Bola öz xohişi amalga oşmaganda xafa bölişi, yangi muhitda tortinişi yoki tengdoşlari bilan öyin davomida quvonç va norozilikni namoyon qilişi mumkin. Bu davrda bola öz hissiyotlarini söz orqali ifodalaşni va ularni boşqarişni bosqiçma-bosqiç örganadi.

Boşlang'iç maktab yoşida esa emotsional soha ta'lim faoliyati, öqituvçi bilan munosabat, tengdoşlar orasidagi mavqe va muvaffaqiyatga erişiş tajribasi bilan çambarças bog'lanadi. Öquvçining öziga bölgan işonçi, baholanişga munosabati va jamoaga moslaşuvi uning emotsional holatiga ta'sir körsatişi mumkin.

Bolalarda emotsional holatni baholaşda quyidagi körsatkiçlarga e'tibor qaratiş maqsadga muvofiq:

1. **Emotsional barqarorlik** - bolaning turli vaziyatlarda hissiy reaksiyalarini boşqariş qobiliyati.
2. **Xavotirlaniş darajasi** - yangi vaziyatlar, ajraliş, baholaniş yoki muvaffaqiyatsizlik bilan bog'liq bezovtalik.
3. **Qörquv reaksiyalari** - muayyan vaziyat yoki obyektga nisbatan namoyon böladigan hissiy javob.
4. **Ijtimoiy moslaşuv** - tengdoşlar va kattalar bilan munosabat örnatiş xususiyati.
5. **Emotsional özini boşqariş** - öz keçinmalarini anglaş, ifodalaş va vaziyatga mos ravişda boşqariş könikmasi.

Uşbu körsatkiçlar bolaning emotsional rivojlanişini yaxlit örganişga yordam beradi. Bunda biror belgining alohida namoyon bölişi asosida xulosa çiqariş mumkin emas.

Bolalarning emotsional holatiga ta'sir etuvçi omillar

Bolaning emotsional holati köplab özaro bog'liq omillar ta'sirida şakllanadi. Ularni şartli ravişda quyidagi guruhlarga ajratiş mumkin.

1. **Oilaviy muhit.** Ota-onaning bolaga munosabati, oiladagi psixologik muhit, mehr va e'tibor, tarbiyadagi izçillik bolaning hissiy xavfsizlik hissini şakllantirişda muhim ahamiyatga ega. Oiladagi doimiy nizolar, haddan taşqari talabçanlik yoki bolaning ehtiyojlariga befarqlik uning emotsional holatiga salbiy ta'sir körsatişi mumkin.
2. **Ta'lim-tarbiya muhiti.** Maktabgaça ta'lim taşkiloti va maktabdagi psixologik muhit, pedagogning munosabati, baholaş uslubi hamda tengdoşlar bilan munosabat bolaning özini erkin his qilişi va ijtimoiy moslaşuviga ta'sir etadi.
3. **Individual-psixologik xususiyatlar.** Temperament, xarakter, sezgirlik, öziga işonç va individual tajriba bolalarning bir xil vaziyatga turliça munosabat bildirişiga sabab böladi.
4. **Ijtimoiy omillar.** Tengdoşlar bilan munosabat, jamoada qabul qiliniş, döstlik va hamkorlik tajribasi bolaning emotsional rivojlanişida muhim örin tutadi.

Demak, psixologik diagnostika jarayonida bolaning faqat individual xususiyatlarini emas, balki u yaşayotgan va rivojlanayotgan ijtimoiy muhitni ham hisobga oliş lozim.

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostika metodlari

Psixologik diagnostika bolaning emotsional holati tög'risida ilmiy asoslangan ma'lumot olişga xizmat qiladi. Diagnostik metodni tanlaşda bolaning yoşi, nutqiy rivojlanişi, individual xususiyatlari va tadqiqot maqsadi hisobga olinadi.

1. **Psixologik kuzatiş metodi.** Uşbu metod bolaning tabiiy şaroitdagi xatti-harakatlari, tengdoşlari bilan munosabati, öyin jarayonidagi reaksiyalari va hissiy ifodalarini örganişga imkon beradi. Kuzatiş maktabgaça yoşdagi bolalar uçun ayniqsa muhim, çunki ular öz keçinmalarini har doim ham söz orqali töliq ifodalay olmaydilar.
2. **Suhbat metodi.** Suhbat orqali bolaning öz his-tuyg'ulari, qiziqişlari, qörquvlari va turli vaziyatlarga munosabatini örganiş mumkin. Savollar bolaning yoşiga mos, sodda va tuşunarli bölişi zarur. Suhbat jarayonida bolaga bosim ötkaziş yoki javob berişga majburlaş mumkin emas.

3. **Sörovnoma metodi.** Ota-ona va pedagoglar uçun möljallangan sörovnomalar bolaning turli muhitlardagi xulq-atvori va emotsional reaksiyalari haqida qöşimça ma'lumot beradi. Bunday ma'lumotlar bolaning özini kuzatiş natijalari bilan soliştirilişi mumkin.
4. **Proyektiv metodikalar.** Rasm çiziş, ertak tuziş, syujetli öyin va tugallanmagan hikoya kabi topşiriqlar bolaning keçinmalarini bilvosita ifodalaşiga imkon yaratadi. Biroq rasm yoki hikoyaning bitta belgisi asosida bolaning psixologik holati haqida qat'iy xulosa çiqariş ilmiy jihatdan tög'ri emas. Bunday materiallar boşqa diagnostik ma'lumotlar bilan birgalikda tahlil qilinişi lozim.
5. **Faoliyat mahsullarini tahlil qiliş.** Bolaning çizgan rasmlari, yasagan buyumlari, öyin faoliyati va ijodiy işlari uning qiziqişlari hamda emotsional tajribasini örganişda qöşimça manba bölişi mumkin.

Xalqaro tadqiqotlarda maktabgaça yoşdagi bolalarning ijtimoiy-emotsional rivojlanişini baholaş uçun BITSEA, SDQ va ASQ-SE-2 kabi skrining vositalari, çuqurroq baholaş uçun esa CBCL, ITSEA va BASC kabi instrumentlar körib çiqiladi [4]. Biroq uşbu metodikalardan foydalanişdan oldin ularning özbek tilidagi moslaştirilgan va validatsiyadan ötgan şakli mavjudligini tekşiriş zarur.

Psixologik diagnostikani kompleks taşkil etiş

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda bitta metoddan foydalaniş har doim ham yetarli ma'lumot bermaydi. Masalan, bola psixolog bilan suhbatda tortinçoq bölişi, biroq tengdoşlari bilan öyin davomida faol va quvnoq iştirok etişi mumkin. Şu sababli diagnostika jarayoni turli vaziyatlar va manbalarni qamrab olişi kerak.

Psixologik diagnostika natijalaridan foydalanişning amaliy ahamiyati

Psixologik diagnostikaning amaliy ahamiyati uning natijalaridan keyingi psixologik faoliyatni rejalaştirişda foydalaniş bilan belgilanadi. Diagnostika natijasida bolaning emotsional ehtiyojlari, rivojlaniş resurslari va qöşimça psixologik qöllab-quvvatlaş talab qiladigan jihatlari aniqlanişi mumkin.

Birinçidan, diagnostika erta profilaktika imkonini beradi. Bolada davomli xavotirlaniş, ijtimoiy çekiniş yoki emotsional beqarorlik belgilari kuzatilganda, ularning sabablarini aniqlaş va tegişli yordamni taşkil etiş mumkin.

Ikkinçidan, diagnostika individual yondaşuvni ta'minlaydi. Har bir bolaning psixologik xususiyatlari turliça bölganligi sababli unga körsatiladigan yordam ham individual ehtiyojlarga mos bölişi zarur.

Uçinçidan, diagnostika ota-ona va pedagoglar bilan hamkorlikni kuçaytiradi. Mutaxassis aniqlangan holatlar yuzasidan ota-onalarga bolani tinglaş, uning hissiyotlarini tan oliş, qöllab-quvvatlaş va sog'lom muloqot muhitini yaratiş böyiça tavsiyalar berişi mumkin.

Törtinçidan, diagnostika psixokorreksion işlarni rejalaştiriş uçun asos böladi. Masalan, emotsiyalarni anglaş va ifodalaşga qaratilgan öyinlar, ertak terapiyasi, art-terapiya elementlari, rolli öyinlar va muloqot maşqlaridan foydalaniş mumkin.

Şuni ta'kidlaş lozimki, psixologik diagnostika tibbiy taşxis qöyiş bilan teng emas. Agar bolaning emotsional holatidagi qiyinçiliklar uzoq davom etsa, kundalik faoliyatiga sezilarli ta'sir körsatsa yoki kuçaysa, tegişli malakali mutaxassis bilan hamkorlikda qöşimça baholaş taşkil etilişi lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Bolalarning emotsional holatini aniqlaşda psixologik diagnostika ularning psixologik rivojlanişini çuqur örganiş, individual xususiyatlarini aniqlaş va zarur psixologik yordamni taşkil etişning muhim vositasidir. Emotsional soha bolaning biliş faoliyati, muloqoti, xulq-atvori va ijtimoiy moslaşuvi bilan uzviy bog'liq bölganligi sababli uni tizimli örganiş zarur.

Ilmiy adabiyotlar tahlili şuni körsatadiki, bolalarning emotsional holatini baholaşda kuzatiş, suhbat, sörovnoma, proyektiv metodikalar va faoliyat mahsullarini tahlil qiliş usullarini kompleks qöllaş maqsadga muvofiq. Bunda bolaning yoş xususiyatlari, individual rivojlaniş sur'ati va ijtimoiy muhiti albatta hisobga olinişi kerak.

Tahlillar asosida quyidagi amaliy takliflar işlab çiqildi:

1. Maktabgaça ta'lim taşkilotlari va maktablarda bolalarning emotsional rivojlanişini muntazam kuzatiş tizimini takomillaştiriş.
2. Diagnostik metodikalarni bolaning yoşiga va individual xususiyatlariga mos ravişda tanlaş.
3. Psixologik diagnostika natijalarini ota-ona va pedagoglar bilan hamkorlikda tahlil qiliş.
4. Bolalarda emotsiyalarni anglaş, ifodalaş va boşqariş könikmalarini rivojlantiruvçi maşg'ulotlarni taşkil etiş.

5. Diagnostika natijalarini maxfiy saqlaş va bolaning şaxsiy qadr-qimmatini hurmat qiliş tamoyillariga qat'iy rioya etiş.
6. Xorijiy diagnostik metodikalarni mahalliy ijtimoiy-madaniy muhitga moslaştiriş va ularning psixometrik xususiyatlarini tekşiriş böyiça ilmiy tadqiqotlarni kengaytiriş.

Umuman olganda, psixologik diagnostikaning asosiy vazifasi boladagi muammolarni qayd etiş bilangina çeklanmaydi. Uning muhim maqsadi bolaning emotsional ehtiyojlarini tuşuniş, sog'lom psixologik rivojlanişi uçun zarur şaroitlarni aniqlaş va öz imkoniyatlarini namoyon etişiga kömaklaşişdan iborat.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Taydjanova M.M. Katta maktabgaça yoşda emotsional buzilişlarning psixologik xususiyatlari: psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. - Toşkent: Toşkent davlat pedagogika universiteti, 2022.
2. Agzamova M.M. Bolalar emotsional sohasidagi buzilişlarning psixokorreksiyasi // Pedagogika. - 2023. - № 4.
3. Bekova Ş.D. Maktabgaça yoşdagi bolalarda muloqot jarayonida emotsiyalarni boşqariş könikmalarining şakllaniş omillari // Zamonaviy jamiyat va innovatsiyalar ilmiy-nazariy jurnali. - 2026. - 8-son, 1-qism. - B. 15-24. - DOI: 10.67547/fanistiqbollari.2026.386.
4. Burgess A., Luke C., Jackman M. et al. Clinical utility and psyçometric properties of tools for early detection of developmental concerns and disability in young çildren: A scoping review // Developmental Medicine & Çild Neurology. - 2025. - Vol. 67, No. 3. - P. 286-306. - DOI: 10.1111/dmcn.16076.
5. Turayeva G.U. Maktabgaça ta'lim taşkilotlarida psixologik xizmatning dolzarb masalalari va psixolog faoliyatining zamonaviy yönalişlari // Taraqqiyot spektri. - 2026.
6. Gross J.J. Emotion Regulation: Current Status and Future Prospects // Psyçological Inquiry. - 2015. - Vol. 26, No. 1. - P. 1-26.
7. Eisenberg N., Spinrad T.L., Eggum N.D. Emotion-Related Self-Regulation and Its Relation to Çildren's Maladjustment // Annual Review of Clinical Psyçology. - 2010. - Vol. 6. - P. 495-525.
8. Denham S.A. Emotional Development in Young Çildren. - New York: Guilford Press, 1998. - 336 p.
9. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psyçological Processes. - Cambridge: Harvard University Press, 1978. - 159 p.
10. Bowlby J. A Secure Base: Parent-Çild Attaçment and Healthy Human Development. - London: Routledge, 2005. - 224 p.

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(3)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.